

Elever i behov av särskilt stöd i ämnet Idrott och hälsa – lärares arbetssätt, betygssättning och elevers självtillit

Karin Bertills, universitetsadjunkt i Idrott och hälsa

Bakgrund: Fysisk aktivitet är grundläggande för vårt välbefinnande. Syftet med undervisningen i idrott och hälsa är att eleverna ska få kunskap och förmågor för att kunna föra en fysiskt aktiv och hälsosam livsstil. Lärare i idrott och hälsa upplever att det kan vara svårt att anpassa undervisningen till elever med funktionsnedsättningar och att betygsätta deras kunskaper och förmågor. Lärares arbetssätt och hur gruppen fungerar påverkar troligen elevernas självtillit och indirekt deras delaktighet och prestationer. Vi undersöker hur undervisningen i idrott och hälsa påverkar självtillit och delaktighet hos elever med funktionsnedsättningar, i förhållande till deras upplevda vardagsfungerande och lärares arbetssätt.

Metoder: Elever med funktionsnedsättningar och deras klasskamrater på högstadiet (n=450) fick svara på en enkät om självtillit och motivation för att delta i idrott och hälsa i årskurs 7, och senare i årskurs 9 (samma frågor). Elevernas idrottslärare (n=25) svarade på en enkät om sitt sätt att planera undervisning när eleverna började högstadiet. Eleverna (n=121) och lärarna observerades under lektioner i idrott och hälsa i årskurs 8. Elevernas upplevelser av, och engagemang över tid under lektionerna i idrott och hälsa jämförs mellan tre grupper av elever med 1. Funktionsnedsättningar, 2. Låga betyg, och 3. Höga betyg i idrott och hälsa.

Resultat: För att få tillförlitliga svar av ALLA elever behöver enkätfrågor vara lätta att förstå. Eleverna behöver förklaringar (text och bilder) och frågorna behöver ibland läsas högt. Våra frågor visade sig i en prövning ge tillförlitliga resultat. Bland annat visar resultaten att ett bra klassrumsklimat är särskilt viktigt för elever med funktionsnedsättningar. Förvånande nog fann vi också att elever med funktionsnedsättningar vars idrottslärare skattade en hög förmåga att planera sin undervisning och bedöma eleverna i enlighet med kursplanen, upplevde att de hade *lägre* självtillit än sina klasskompisar. Observationerna visade att engagemanget är högt hos eleverna i idrott och hälsa, och det är ingen skillnad i engagemang mellan elever med funktionsnedsättningar och deras klasskompisar. Vid observerad högre förmåga att undervisa i enlighet med kursplanen, får eleverna mer instruktioner och lektionerna flyter bättre, eleverna är mer engagerade och närmare läraren. Elever med funktionsnedsättningar befinner sig oftare nära läraren jämfört med klasskompisarna och är mer engagerade i helgruppsaktiviteter, än i smågrupper. Även klasskamrater med låga betyg i idrott och hälsa är mer engagerade vid helgruppsaktiviteter. Gruppen med höga betyg gör oftare det de ska än klasskompisarna som i stället gör annat, till exempel pratar elever med låga betyg mer med kompisar, medan de med funktionsnedsättning är mer för sig själva. Självtillit i idrott och hälsa ökar under högstadietiden för samtliga grupper. Elever med funktionsnedsättningar påverkas över tid mer och mer av sin upplevda förmåga att fungera i vardagen (fysiskt och socio-kognitivt), vilket i sin tur påverkar deras självtillit, men framför allt påverkas deras motivation att delta.

Konklusion/betydelse: Enkätfrågor behöver anpassas för att elever med vissa funktionsnedsättningar ska ges möjlighet att delta i forskningsstudier. Betygskriterierna behöver anpassas på ett explicit sätt efter elevers särskilda behov och ske i samspråk. Om lärarna tydligt kommunicerar men inte anpassar kunskapskraven sjunker självtilliten. Med rätt utformade kriterier kan eleverna med funktionsnedsättning förstå att de aktiviteter de faktiskt *kan* utföra, har lika mycket värde som aktiviteter som kan utföras av personer med typisk funktion. I undervisningen i idrott och hälsa fann vi att elever med funktionsnedsättning oftare befann sig i och visade högre engagemang i helgruppsaktiviteter, vilket inte överensstämmer med rekommendationen för specialundervisning att använda smågrupper för att elever lättare ska lära. En förklaring kan vara att särskilt stöd ofta saknas i idrott och hälsa, för att kunna genomföra aktiviteter i smågrupper på ett effektivt sätt. För en hög *inkluderande* undervisningskvalitet behöver assistenter utbildas och klasskamrater informeras om hur de bättre skulle kunna stödja elever i behov av särskilt stöd. På så sätt skulle läraren i högre utsträckning kunna strukturera sin undervisning i smågrupper och därigenom lättare kunna ge individuell feedback på elevens förmågor och feed-forward för att utveckla dessa förmågor. Enklare aktiviteter kan med fördel utföras i helgrupp. Elevers ökade medvetenhet om att en funktionsnedsättning i vissa situationer begränsar förmågan att fungera i vardagen påverkar självtillit och delaktighet negativt, vilket indirekt påverkar deras betyg. Förebyggande insatser bör vidtas i skolan för att anpassa lärandesituationer och kunskapskrav. Ett exempel är att skapa undervisningsklimat där försök och samspel uppmuntras, framför prestation och tävling.

Med medel från Sunnerdahls handikappfond, har följande arbete utförts:

- Kursfördringar har slutförts, 60 hp
- Halvtidsseminarium 8 september, 2017
- Studien har presenterats på konferenser:
  - Nordic Network on Disability Research (NNDR), Örebro 2017
  - International Association for Physical Education in Higher Education (AIESEP), Guadeloupe 2017
  - AIESEP specialist seminar on assessment in PE, Eindhoven 2018
    - Artikel 1,2 och artikel 3 är publicerade (se bilaga 1, 2 och 3)

Bertills, K., Granlund, M., & Augustine, L. (2017). Measuring self-efficacy, aptitude to participate and functioning in students with and without impairments. *European Journal of Special Needs Education*, 1-12.

Bertills, K., Granlund, M., Dahlström, &, & Augustine, L. (2018). Relationships between physical education (PE) teaching and student self-efficacy, aptitude to participate in PE and functional skills: With a special focus on students with disabilities. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 23(4), 387-401.

Bertills, K., Granlund, M., & Augustine, L. (2019). Inclusive Teaching Skills and Student Engagement in Physical Education. *Frontiers in Education*, 4(74).

- Slutseminarium 23 maj, 2019
- Disputation 22 november, 2019
- Avhandlingen *Different is Cool! Self-efficacy and participation of students with and without disabilities in school-based Physical Education* uppmärksammades av Skolporten och blev av dess jury vald till "Skolportens favorit" <https://www.skolporten.se/fou/sa-inkluderas-alla-elever-i-amnet-idrott-och-halsa/>
- Tidskriften *Forskning om funktionshinder pågår* har publicerat en kort artikel https://www.chr.uu.se/digitalAssets/804/c_804490-l_3-k_fofp_nr-1_2020_webb.pdf
- En artikel sammanfattande avhandlingen publicerades i tidskriften *Idrott och hälsa* (se bilaga 5)
- Ett inlägg finns i JU:s forskningsblogg <https://vertikals.se/hlk-guestblog/karin-bertills/>
- Tidskriften *Funktionshinderpolitiken* publicerar en intervju i slutet av maj, 2020
- Artikel 4 är i manus (se bilaga 4, beräknas skickas in före 1 juni, 2020)
- Artikel 5 är i manus (beräknas skickas in ht2020)
- Artikel 6 med kvalitativa data från fokusgruppintervjuer av idrottslärare är planerad
- Intervention med utbildning för idrottslärare och speciallärare planeras